

הערכה כתהליך מכוון

ברברה פרסקו | חרותה ורטהיים | רבקה לזובסקי

מכון מופ"ת והמכללה האקדמית בית ברל

Evaluation as a Guide for Action

Editors: *Barbara Fresko, Cheruta Wertheim, Rivka Lazovsky*

עורכות: פרופ' ברברה פרסקו, ד"ר חרותה ורטהיים, פרופ' רבקה לזובסקי
המכללה האקדמית בית ברל

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:
עורכת ראשית: ד"ר יהודית שטיימן
עורך טקסט ולשון: שמוליק אבידר
עורכת לשון אחראית: מירב כהן-דר
עורכת גרפית: מאיה זמר-סמבול
מעצבת עטיפה: אורית לידרמן

מסת"ב: 0-042-530-965-978

© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשע"ב/2011
טל' 03-6901406 <http://www.mofet.macam.ac.il>

דפוס: אופסט טל בע"מ

תוכן העניינים

פתח דבר/ ברברה פרסקו, חרותה ורטהיים ורבקה לזובסקי.....5

שער ראשון: תרומתה של הערכה לתהליכי שינוי

למי אנו עמלים? המחקר וההערכה בחינוך כמונולוג עקר/ דרורה כפיר.....13

המחקר הוא לא למדף: מחקרי הערכה ככלי לעיצוב מדיניות אקדמית/ עמוס הופמן..29
יושב על הגדר, רגל פה רגל שם: מעריך חיצוני או פנימי?/

עפרה ענבר, גילה ווגל, טלי זייגר ועבד אלפתח נאסר.....45
ה"טנגו" שבין צוות מבצע לבין צוות הערכה בתהליך של הטמעת דגם

שותפות בהכשרה להוראה/ יצחק עזוז.....61

המלצות על המאזניים: ייושמו או לא ייושמו?/ אירית מירו-יפה.....87

שער שני: גישות ושיטות בהערכה

מודל לוגי: גישה להבניית מחקר איכותני הבוחן את התאוריה מאחורי תכנית

התערבות חינוכית/ שחר גינדי.....131

שימוש במערך מחקר מעורב בהערכה/ פאדיה נאסר-אבו אלהיג'א.....153
הערכה שיתופית של תהליכים פדגוגיים: חקר עבודת צוות של מורות

מבית ספר וחוקרות ממכללה לחינוך/ ברכה אלפרט ושלומית בכר.....187
חשיבה על הערכה והערכת החשיבה: דיווח רפלקטיבי על אודות פעולת

ההערכה של הוראת שיעורי מתודולוגיה במכללה להכשרת מורים/

אילנה פאול וחרותה ורטהיים.....223

שער שלישי: פעולות הערכה בחייו של מוסד אקדמי

תרבות הערכה במוסד אקדמי: מאפייניה, מושאיה ותנאים לפיתוחה/

ברברה פרסקו.....251

הערכת הישגים בהכשרתם של פרחי הוראה: היבטים של ידע ושל מרצים

ושימוש בדרכי הערכה חלופיות/ נסים עמרני.....267

מה כותבים הסטודנטים בשאלוני משוב?/ ברברה פרסקו, פאדיה נאסר-אבו

295.....	אלהיג'א וצחי אשכנזי
	זרקור על ארגז הכלים של היועץ החינוכי: התנסות בהערכת תכניות חינוכיות
335.....	לצד התפתחות אקדמית במסגרת סמינריון לתואר שני/ חייתה נוריאל
	התנסות בהוראה במתכונת של שבוע מרוכז: הערכת ההתנהלות,
365.....	התרומות והקשיים/ אורית אלמוג ורחל ארנון
	"לשנות את החיים": הערכת תכניות התערבות לנערות ולנשים במצוקה
397.....	בשני יישובים ערביים/ אירית מירו-יפה וג'יהאד חאג' יחיא
432.....	Abstract

פתח דבר

בשנים האחרונות הייתה ההערכה לנושא מרכזי, נחוץ וחיוני ביותר בקרב ארגונים במגזר הציבורי והפרטי, ובכלל זה ארגוני רווחה ומערכת החינוך על כל רמותיה. הדבר נובע מכך שממצאי הערכה הם אמצעי יעיל המסייע לפיתוחם ולשיפורם של פרויקטים, תכניות הכשרה ולימודים, תכניות חברתיות וכן הלאה. מטרת ההערכה היא לספק משוב למעצבי המדיניות, למקבלי ההחלטות ולעוסקים ביישומן, כמו גם להעריך את נקודות החוזק והתורפה ואת מידת היעילות של מושאי ההערכה.

ספר זה הוא פרי עבודתם של מרצים וחוקרים במכללה האקדמית בית ברל. רוב מחברי הפרקים שבספר חברים ביחידה למחקר ולהערכה של המכללה, ובמהלך השנים הם צברו ניסיון רב בתחום ההערכה. חלקם אף מלמדים קורסים העוסקים בנושאי הערכה, מדידה ושיטות מחקר במסגרת תכניות הלימודים לתואר ראשון ולתואר שני במכללה. הרעיון לפרסם את הספר שלפניכם נולד מתוך רצון לשתף אחרים בתובנות ובידע אשר נצברו במשך שנים רבות. מתוך מודעות לתרומה ולתועלת שההערכה יכולה להוסיף ליעילות העבודה במוסד חינוכי, קיבלנו על עצמנו את המשימה לתרום לקידום תרבות ההערכה והעשרתה באמצעות ההוצאה לאור של ספר זה. המאמרים בספר מיועדים להאיר כמה זוויות של סוגיות בהערכה, הן תאורטיות הן אמפיריות; הללו עשויות להיות לעזר למעריכים, למורים, למנהלים, ליועצים, לרכזי הערכה, למעצבי מדינות חינוכית, לסטודנטים ולאנשי חינוך אחרים. גם אנשי מקצוע מתחומים נוספים והציבור הרחב עשויים למצוא עניין בספר זה.

בספר מוצגים מאמרים עיוניים הדנים בסוגיות בהערכה ובמתודולוגיה מחקרית, בממצאים של מחקרים אמפיריים, בניירות עמדה העוסקים במדיניות השימוש באמצעי הערכה ובמחשבות רפלקטיביות של המחברים על אודות תהליכי ההערכה. בחרנו לכלול בספר תיאור של גישות ושיטות להערכת תכניות אשר מוכרות פחות בארץ: הכרת הגישות האלו חשובה להתפתחותו המקצועית של כל מעריך, והכתיבה בעברית הופכת אותן נגישות לקהל רחב יותר. הספר מרבה במתן דוגמאות לפעולות הערכה של תכניות, יוזמות ופרויקטים, כמו גם במתן דוגמאות למחקרי הערכה במגוון תחומים הרלוונטיים לחייו של מוסד חינוכי. בחלק מן המאמרים אפשר לשמוע את קולו האישי של המחבר המשתף

את הקוראים בחשיבה רפלקטיבית על אודות ניסיונו האישי בביצוע הערכה ובשימוש בהערכה לצורך קבלת החלטות מקצועיות.

הספר נחלק לשלושה שערים:

- השער הראשון, **תרומתה של הערכה לתהליכי שינוי**, עוסק בעיקר בשימוש בממצאי הערכה, בלקוחות ההערכה ובתפקיד המעריך. החוט המקשר בין המאמרים הוא השפעתן של פעולות הערכה על המעשה החינוכי-חברתי. הסוגיות מוצגות מכמה נקודות מבט: זו של מערכי תכניות, זו של מזמיני ההערכה וזו של לקוחות אחרים של פעולות ההערכה.
- בשער השני, **גישות ושיטות בהערכה**, מובאים מאמרים מתודולוגיים אשר מציגים דרכים אחדות לביצוע מחקרי הערכה. המאמרים שבשער זה מציגים כיצד יש לשלב שיטות כמותיות ואיכותניות במערך הערכה, כיצד יש לקיים הערכה שיתופית וכיצד יש לבצע את הערכת התאוריה של התכנית. נוסף על כך מוצגות באחד המאמרים המסקנות שהופקו מניתוח רפלקטיבי של תהליך התכנון והביצוע במחקר הערכה, ומתוארת גישה מעשית לתכנון מערך הערכה.
- בשער השלישי, **פעולות הערכה בחייו של מוסד אקדמי**, מתוארות דוגמאות הכוללות את כל תחומי ההערכה במוסדות להשכלה גבוהה. המאמר הפותח בשער זה עוסק בתרבות ההערכה במוסד אקדמי. כל אחד מהמאמרים האחרים מתמקד בפן אחר של פעולות ההערכה במוסד חינוכי: דרכים להערכת הלמידה של סטודנטים, הערכת ההוראה של מרצים, ניתוח רפלקטיבי על אודות רכישת ידע ומיומנויות בהערכה במסגרת הלימודים לתואר שני, הערכת תכנית פנימית של מוסד אקדמי והערכת תכנית שהתבצעה במוסד אקדמי עבור גורם חיצוני.

עורכות הספר ומחברי הפרקים גאים על פרסומו. תקוותנו היא שהמאמרים הכלולים בו יעשירו את ידיעות הקוראים ויתרמו לקידום תרבות ההערכה במוסדות חינוכיים בכלל ובמוסדות אקדמיים בפרט.

תודות

ראשית, ברצוננו להודות לכל חברינו מהיחידה למחקר ולהערכה במכללה האקדמית בית ברל שנענו לקריאה לחלוק את הידע והניסיון שלהם בתחום ההערכה וכתבו את המאמרים המובאים בספר זה. תודה גם לקוראים מהמכללה ומחוצה לה על הנכונות להעיר ולהאיר כדי לשפר את הכתוב ולהביאו לרמה המקצועית הטובה ביותר. תודה מיוחדת לד"ר שרה שמעוני אשר קראה את הספר השלם והעירה הערות מקצועיות משמעותיות ברגישות ובחוכמה.

תודה לפרופ' ברכה אלפרט, ראש היחידה למחקר ולהערכה, אשר תמכה בהוצאת הספר הן במימון והן בעידוד ובעזרה טכנית.

תודה מיוחדת לד"ר יהודית שטיימן, מנהלת הוצאת הספרים והעורכת הראשית במכון מופ"ת, אשר ליוותה את ההוצאה לאור שהייתה תהליך ארוך ותובעני. תודה גם למאיה זמר-סמבול על העיצוב הנאה של הספר ולאורית לידרמן על העיצוב היפה של עטיפת הספר.

תודה מיוחדת לשמואל אבידר העורך הלשוני על עבודתו המסורה והדייקנית ועל נחישותו להוציא תחת ידיו טקסט ערוך כהלכה.

לכל אלה ועוד אחרים שבלעדיהם לא היה הספר יוצא לאור - רוב תודות.

ברברה, חרותה ורבקה